

Yurdumuzun təbii nemətləri: pürrengi, yoxsa gülrəngi çay...

❑ *Uca Yaradan Şahbuza bənzərsiz təbii sərvtətlər bəxş edib. Onların arasında dərman bitkilərinə, dəmlənərək çay kimi içilən çiçək və güllərə xüsusi maraq vardır. Elmi mənbələrdə göstəriləndi kimi, Şahbuz dağları dərman bitkilərinin, güllərin, çiçəklərin növ tərkibinə görə çox zəngindir.*

Süfrələrimizi bəzəyən nemətlərdən ən çox seviləni çaydır, – desəm, yanılmaram. O çay ki, onu yayın istisində də, qışın soyuğunda da dərmdimiz dərman bilirik. Ürəyimizi sərinlətmək, yorğunluğumuzu çıxarmaq, hövsələmizi sakitləşdirmək üçün arzuladığımız ilk nemət də çay olur. Çaya bu qədər vurğunluğumuzdan irəli gəlir ki, qarımızı döyən qonaqlarımıza da elə yeməkdən əvvəl çay təklif edirik. Evimizdə qonaq otağı ayrı olduğu kimi, qonaq üçün çay dəsti də xüsusi və gözoxşayan olur. Bəzəkli stəkana güldən, çiçəkdən dəmlənmiş çay süzüləndə ətri, rəngilə gözümüzü, könlümüzü oxşayır. İcəndə isə dərldərimizə dərman olur.

Dünyagörmüşlər deyirlər ki, sirrində-sehrinə bələd olduğumuz bitkilərdən dəmlənən çayı süfrələrimizdən əskik etməsək, uzunömürlü, sağcanlı olarıq. Dərman bitkiləri ilə məşhur olan Şahbuz bəlkə buna görə uzunömürlülər diyarı da adlandırılır. Muxtar respublikanın ərazisində olan 250-dən çox bitkinin 160 növü bu rayonda bitir. Onların sirrində-sehrinə vaqif olmamaq mümkün deyil. Hələ sovet dönəmində də Şahbuzun dərman bitkilərinin soracağı dünyaya yayılmışdı.

İllərlə səfəli bitkilərdən çay, məlhəm, mürəbbə, şərbət hazırlayan Şövkət nənə ilə söhbətimiz də güllər barədə oldu. Yəqin ki, bu qədər güllün-çiçəyin, otun-ələfin sirrində-sehrinə bələd olmağın özü də bir sirr-sehrdir. Ömrünü-gününi türkcəyə istifadə olunan məlhəmlər hazırlamağa həsr edən Şövkət nənədən soruşdum;

– Necə bildimisiniz ki, hansı çiçəkdən çay dəmlənər, başqa birindən mürəbbə bişirilər, şirəsi çəkilər, şərbət, güllə hazırlanar?

Ağbırçək gülməyəyəək: – Bunda nə var ki? – dedi və əlavə etdi: – Atanamız, nənə-babamız dərdinə dərmanı elə öz evinin qəşərində, həyətinə, dağında, dərəsində axtarıb tapıb. Davadərman adı bilməyən insanlar bir-birinin dərdinə çarə etmək üçün çəmənin çiçəyinə, güllünə, torpağın yetirdiyi, bitirdiyi nə varsa, ümidlərinə onlara bağlayıblar. Nəsil-nəsil bu istək, bu inanc, bu sevgi təbiətin sirrini öyrənməkdə bir açar olub. Rəngarəng güllərdən, çiçəklərdən, müxtəlif otlardan, bitkilərdən vədəsində yığmaq, qışda istifadə etmək həvəsi bu yurd yerində hamıda olub. Təbiətin nazənin gözəli olan bitkilər mart ayından torpaqdan

baş qaldıraraq ta qar yerə düşənə kimi yurd-yuvamızı bəzəyir. Qız-gəlinlər onların adını tutub dağda, dərədə, çəməndə, düzdə ətək salıb çobanyastığını, kəklikotunu, qara yarpızı, nənəni, solmazçiçəyini təzə-tər dəstə-dəstə bağlayıb gün tutmayan yerlərdə qurudar, qış üçün hazırlayırlar. Elə ki qış gəldi, yazda, yayda, payızda çəmənlərdən, dağlardan, yamaclardan minbir həvəslə yığıb qışa tədarük etdiklərimizlə dəmlənən çay çiçəklərdən, meyvələrdən bişirilən mürəbbələrlə ləzzətlə içilər.

Doğrudan da, Şövkət nənənin dediyi kimi, Şahbuzun əlçatmayan, ünyetməyən qayalarından insan sevgisi ilə süfrələrimizə “qonaq gələn” nemətlər içərisində doqquzdon, həmərsin, yemişan mürəbbələrinin bir ayrı dadı olur.

Dünyanı yorub-yortmuş ağbırçəkəlkə söhbətimiz zamanı bir də dedi ki, qızım, torpaq insan üçün ana qoynudur. Yaxındakı bulacağın başında bir iyde ağacı var. Oyulmuş koğuşuna torpaq dolub bərkimişdi. Həmin torpaq üstündə bitən bənövşəni görsəydin, onda təbiətin nəyə qadir olduğunu, torpağın nəfəsindən doğulan gözəlliklərin sirrini-sehrini sən də öyrənməyə çalışardın. Sevgi, istək olmadan nəinki güllün, çiçəyin, torpağın, ağacın, bitkinin dilini öyrənərsən, xasiyyətini bilərsən, heç balaca bir uşağın da könlünü ala bilməzsən. Qızılgülün məhəbbət, dəfnə yarpağının şöhrət, paldın güc, qüdrət, zeytunun sülh rəmzi olduğunu da bilməzsən.

Aqıl insanın söhbətindən anladım

ki, torpağın “qılığına girmədən” onun sirrini öyrənə bilməzsən. Axı çəməni də, çiçəyi də torpaq yetirir. Ona görə də torpağın qədir-qiymətini bilməlisən ki, onun sərvtələrinə sahib olasan.

Qışın gəlişini bildirən soyuq günlər indi təbiətə bir ayrı ahəng bəxş etdiyi kimi, evimizə, könlümüzdə də yeni bir ab-hava gətirir. “Qol-boyun” olub yurdumuza keşik çəkən dağların zirvəsində “yallı” gedən dumandan, çəndən təbiətə təzə bir libas biçildiyi kimi, istəyimiz də dəyişir. Təbiətin bu vədəsində çiçəklərdən ocaq üstə dəmlənən çayın ayrı bir ləzzəti olur. İndi dağ kəndlərimizdə yaşayan insanların süfrələrini məxməri çaydan daha çox bəzəyən belə çaylar, yəqin ki, hamı tərəfindən arzulananıdır.

Allı-güllü yaylaqları ilə hər yerdə tanınan Şahbuz dağlarının, dərələrinin dərde dərman bitkilərini, otlarını, çiçəklərini nənələrimiz, babalarımız “Tanrı payı” adlandıırırlar. Qiymətli təbii sərvtələrimizi tanımaq, qədrini bilmək üçün hər birimiz təbliğatçı olmalıyıq. Dövlət tərəfindən də bu istiqamətdə görülən işlər sahib olduqlarımızın qədir-qiymətini bir daha artırır.

Bu il Naxçıvan şəhərində göycə, çörək, bal və başqa festivalların keçirilməsi, həmin mərasimlərdə bütün rayonların iştirakının təmin olunması bir daha onu göstərir ki, torpağımızın sinəsində dəfnələr yatır. Olanımızın qədrini bilmək, təbliğ etmək üçün keçirilən festivallara çıxarılan nemətlərin tədarükündə, hazırlanmasında,

da, sərgilənməsində, sözsüz ki, ayrı-ayrı insanların çox böyük əməyi, rolu olur. Onlar yaşadıkları yurd yerinin təbiətinə vurğun və bələd olduqlarına görə harada yaxşı güllün, çiçəyin açdığını, cır armudun, həmərsinin, doqquzdonun, yemişanın yetişdiyini, baltularların olduğunu çox yaxşı bilirlər. Əgər günlərin bir günü muxtar respublikamızda dərman bitkilərindən hazırlanmış çay festivalı keçirilərsə, yəqin ki, o tədbirdə qantəpər, çobanyastığı, kəklikotu, qaracınıq, zirə, damotu, solmazçiçəyi, qara yarpız, dazotu, qarapodium, mərmərik, həmərsin, ayıdöşəyi, səhləb, dağ nənəsi, ögey ana, ağ və sarı boymadərən, gicitkən, yemlik, baldırğan, boyaqotu, şiribiyən və digər dərman bitkiləri, onlardan hazırlanan çaylar hər kəsin diqqətini cəlb edər.

Dünyanın hər üzünü görmüş ağbırçəkələrimizin, ağsaqqallarımızın fikrincə, təndir, ocaq üstə qaynayan su ilə dəmlənən çay insanı çox dərindən bələsindən qoruyar, həmişə saf və gümrə saxlayar. Sözsüz ki, ocaq çayının tami da bir ayrı cür olur. Ona görə də qarımızı döyən qonaq-qaraya indi daha çox matah olan gül-çiçək çayı verilməsi qonaqpərvəriyyəmin göstəricisidir. Bəlkə də, dünyada yalnız azərbaycanlılara məxsus keyfiyyətdir ki, evində, süfrəsində yaxşı olan nə varsa, böyük həvəslə, istəklə qonağına bəxş edir...

Bu gün Şahbuz şəhərində dərman bitkilərini istehsal edən “Farma Şah” müəssisəsi fəaliyyət göstərir.

Müəssisədə hazırda onlarca dərman bitkiləri qablaşdırılaraq satışa çıxarılır. Birdəfəlik dəmləmə, kapsul, bəkməz və 40 qramlıq paketlər şəklinə qablaşdırılan və minbir dərindən dərmanı olan bu məhsullara Naxçıvanda olduğu kimi, respublikamızın başqa regionlarında da ilboyu böyük tələbat var. Gündəlik istehsal gücü 800 qutudan artıq olan “Farma Şah” bu tələbi ödəmək üçün növbəti mövsümə ciddi hazırlaşır. Şahbuz dağlarında yabanı halda bitən qiymətli dərman bitkilərinin emalını və paketlənməsini həyata keçirən bu müəssisədə həm də xeyli rayon sakini işlə təmin olunub.

Güllərin, çiçəklərin dilini bilən insanlar onları qaydasınca dəmləməyin də vacib olduğunu deyirlər. Bu da bir hikmətdir. Çölün-çəmənin dilini bilənlər deyirlər ki, çobanyastığını nə bir gün tez, nə də bir gün gec yığmaq olmaz. Kölgədə qurudularsa, ondan dəmlənən

çay çox dadlı olar. Çay kimi dəmlənən qara yarpız da öz dadı-tamı ilə sevilir. Səhləb, dəvədəbanı, ayıpəncəsi, solmazçiçəyi, nənə, baldırğan, qaracınıq və onlarca belə bitkilərlə yanaşı, yazda ətri aləmə yayılan, yığılıb qurudulan qızılgül ləçəklərinin də çay dəmləmələrində istifadə olunması elimizə məxsus adətdir. Bu qədər bitkinin, güllün-çiçəyin dilini bilən insanların yaşadığı yerdə hər bir işi görmək olar. Bunun üçün insanlara hərtərəfli dövlət dəstəyi göstərilir və lazımı şərait yaradılır. Deməli, qalır təşəbbüs göstərib istehsal müəssisələrini yaratmaqla yurdumuzun təbii sərvtələrindən istehsal olunan dadlı-tamı nemətləri alıcılara çatdırmaq.

*Şəhla NƏBİYEVƏ,
Şahbuz rayonunda nəşr olunan
“Oğuz səsi” qəzetinin redaktoru*